

Як наслідок, економічний потенціал України, котрий є матеріальною основою національної безпеки та політичної стабільності, сьогодні надто ослаблений. Крім того, Україна, як незалежна держава, існує у взаємопов'язаному та взаємозалежному світі, де відчувається ряд економічних та політичних проблем.

Отже у сучасних умовах державний борг є не тільки фінансовим, але й політичним інструментом, за допомогою якого уряд створює суспільне коло, матеріальні інтереси якого націлено на зміцнення держави, а ефективне управління ним може забезпечити економічну та політичну стабільність в державі.

Шонія Л. В.

*Міжнародний гуманітарний університет,
аспірант кафедри теорії та історії держави і права*

ДО ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА

Ідея використання економічних категорій та методів при вивченні правових явищ, відомих у науковому товаристві у термінах «економічний аналіз права», «економічна теорія права», «право та економіка», стає одним з популярних напрямків у сучасній юриспруденції. Оскільки даний підхід все ще не отримав широкої підтримки професійного кола економістів і юристів, існують розбіжності відносно визначення економічного аналізу права. Головний міф, який необхідно подолати, це припущення про те, що «економічний аналіз» неможливий без широкого використання формул, розрахунків та побудови графіків. Справа в тому, що якщо спробувати дати найбільш широке визначення поняттям «економіка» та «право», то доведеться обмежитися тим, що економіка представлятиме собою науку про раціональну діяльність людини, а право – лише здатність користуватися чим-небудь. Таким чином, завдання економічного аналізу права полягає у використанні існуючих концепцій у області економіки при осмисленні правових проблем.

Аналіз останніх публікацій дозволяє дійти до висновку, що більшість відомих досліджень практично повністю орієнтуються тільки на англо-саксонську (англо-американську) концепцію взаємодії права та економіки (Г. С. Беккер «Человеческое поведение: экономический подход», Г. А. Гаджиев «Конституционная экономика», Р. Коуз «Фирма, рынок и право», М. И. Одинцова «Экономика права», Р. А. Познер «Економічний аналіз права», Э. В. Талапина «Публичное право и экономика», В. Л. Тамбовцев «Право и экономическая теория» та ін.). Натомість, наукова спільнота занадто мало уваги приділяє профільній літературі країн романо-германської системи права (Р. Кірстен «Економічний аналіз права» (Kirstein R. «Ökonomische Analyse des Rechts»), Г. Кирхгаснер «Конституційна економіка» (Kirchgässner G. «Ökonomische Theorie der Verfassung»), І. Ларсен «Економічна теорія злочинів» (Larsen I. «Die ökonomische Theorie der Kriminalität»)).

Крім того, слід урахувати, що аналіз існуючих концепцій по даній проблемі призвів до доцільності виділення трьох окремих підходів взаємодії права та економіки. Так,

до першого підходу слід віднести три окремі, але взаємопов'язані складові елементи економічного аналізу права, що виділяються у працях Д. Фрідмана:

1. використання економічної теорії для того, аби передбачити наслідки юридичних правил;
2. використання економічної теорії для того, щоб визначити, які юридичні правила економічно ефективні, і рекомендувати, якими вони мають бути;
3. використання економічної теорії для того, аби передбачати, якими будуть юридичні правила.

Тобто, економічний аналіз реальних ефектів правових норм (юридичних правил) показує, що в більшості випадків він радикально відрізняється від ефекту, передбачуваного нееконістами. Він змінює значення задач правового розуміння, тобто на перший план виходить вплив юридичних змін на ринкове ціноутворення. Наприклад, договір аренди, автокатастрофа як один із видів злочинів, антимонопольне регулювання тощо (Фридман Д. Право и экономическая теория // «Невидимая рука рынка»: пер. с англ. Под ред. Дж. Итуэлла, М. Милгрейта, П. Ньюмена. – М.: Изд. дом ГУ ВШЭ. – 2008. – С. 233).

Другий підхід взаємодії права та економіки аналізує сукупність трьох моделей: економіка зумовлює право (тобто співвідносяться як базис і надбудова); першість віддається праву перед економікою; право та економіка розглядаються як взаємодіючі та взаємовпливаючі одне на одного.

Ідеї економічного детермінізму, на думку Ю. С. Гамбарова, були викладені ще в 1911 році та «вказували на залежність права від економічних відносин і наполягали на вивченні правових явищ у зв'язку з економічними» (Гамбаров Ю. С. Гражданское право. Общая часть. Под ред. В. А. Томсинова. – М.: «Зерцало». – 2003. – с.162). Існувала думка, що правознавство повинно з'єднатися з політичною економією, оскільки «теорія цивільного права без політико-економічних основ – це будівля без фундаменту, споруда без ґрунту, система понять без позитивного змісту» (Шершеневич Г. Ф. Наука гражданского права. – Казань. – с. 135). Теоретичною основою для «нової течії теоретичної юриспруденції» стали праці засновників марксизму-ленінізму. Так, К. Маркс відмічав: «Мої дослідження привели мене до того результату, що правові відносини, як і форми держави не можуть бути зрозумілі ні з внутрішньої сторони, ні з так званого загального розвитку людського духу ... навпаки, вони кореняться в матеріальних життєвих відносинах... і що анатомію громадянського суспільства слід шукати в політичній економії», так як право «тільки санкціонує існуючі відносини» (Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – М. – с. 208).

Аналіз робіт сучасних авторів приводить до висновку про те, що в даний час загально визнаною є модель, згідно з якою право та економіка розглядаються як взаємодіючі та взаємовпливаючі. Проте слід враховувати, що взаємовідносини економіки і права є надзвичайно складними і різноманітними. Відповідно, практично будь-яке твердження з даної проблеми є істинним тільки в певних рамках. З цього випливає, що юридичні норми є дієвими лише в межах, які визначаються економічними нормами. Як справедливо зазначає В. П. Шкредов, «для того, щоб законодавство, яке регулює економічне життя, стало високоєфективним, закони держави не повинні містити в собі

регламентації всього того, що за своїм об'єктивним характером не піддається правовому регулюванню» (Шкредов В. П. Экономика и право. – М. – 1990. – с. 237).

Третій підхід до співвідношення теорії права та економіки можна назвати основами методологічних засад економічного аналізу права. Він був сформульований українським економістом А. А. Гриценком. Автор вказує, що у будь-якому разі, коли йдеться про економіку чи право, ми маємо справу із системою відносин між людьми (Гриценко А. А. Економіка і право: структура взаємозв'язків // Вісн. Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х.: Право. – 2010. – Вип. 1. – С. 8). Тобто без них знаряддя праці, техніка, устаткування є лише речами. А відносини між людьми перетворюють речі на засоби виробництва та надають їм економічну забарвленість. Саме цей підхід дозволяє побачити взаємодію економіки і права у динаміці, конкретних соціальних умовах та встановити співвідношення сфер економічного регулювання і правового регулювання, спрямованого на економічні об'єкти.

Таким чином, найважливішим висновком є те, що економічний підхід до права забезпечує єдність окремих його галузей, що є часто відсутнім в традиційному правовому аналізі. Кожний аспект дослідження взаємозв'язків економіки і права використовує власні способи аналізу, а всі існуючі напрямки дослідження, у свою чергу, перетворюються на складові економічної теорії права. Беручи до уваги підвищену зацікавленість до економічного аналізу права взагалі, можна з впевненістю сказати, що подальші дослідження допоможуть зміцнити економіку права і посилити її функції як окремої дисципліни.